

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Stömne, Arvika kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610155 Stömne
Mittpunktskoordinat:	1327269 - 6592844
Totalareal:	30 ha
Fastställd av Länsstyrelsen:	2006-03-15
Områdestyp:	Området är utpekad enligt både Habitatdirektivet och Fågeldirektivet
Fastigheter:	Arvika kommun; Stömne 1:3
Ägandeförhållanden:	Privat

Beskrivning av området

Större delen av Natura 2000-området ligger i Styggbäckens dalgång vilken tidigare tillhörde Stömne herrgårdspark med omgivande betesmarker. Stömne herrgård från 1700-talet finns idag kvar som ett minne från brukskulturens storhetstid. Stömne ligger i en bygd med gamla anor. Fornfynd visar att den äldsta bebyggelsen går 6000 år tillbaka i tiden. Gården Stömne påträffas första gången i 1540 års jordebok.

Inom Natura 2000-området finns flera naturtyper representerade; frisk örtblandskog, ekhage, alsumpskog, strandäng och strandkärr. Av kulturmark finns dessutom några åkerarealer samt rester av en frukträdgård. Heterogeniteten i Stömnes Natura 2000-område erbjuder en rad olika livsmiljöer för både djur och växter. De gamla, grova ekarna är värdefulla för många hotade insekter och kryptogamer. Tillgången på lövträd och död ved gynnar hackspettarna och på strandängarna och i beteshagarna ges livsutrymme för hävdberoende arter.

Stömne naturreservat är ett av Sveriges nordligaste områden med stor ekförekomst. Ekarna, vilka mestadels växer ovanför Styggbäckens dalsidor är storkroniga, grova, upp till 5,7 meters omkrets i brösthöjd och uppnår en ålder på 300-500 år. Troligen har bäckdalen till stor del utnyttjats som betesmark under de senaste århundradena varvid ekarna tidigt kan ha sparats för ollonproduktion. Vidare finns grov gran (upp till 2,9 meters omkrets i brösthöjd), liksom bl a ask, lind, hassel, lönn, hägg, oxel, alm och bok. Granbeståndet har delvis börjat torka och den efterföljande naturliga trädfällningen har redan inletts. Den höga lövträdsandelen har

bidragit till en fågelfauna präglad av lövskogsgynnade arter som nötväcka, blåmes, entita, härmsångare, grönsångare, trädgårdssångare och svarthätta.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
9050	Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	4,5	
9070	Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ	3	

Ingående arter enligt fågeldirektivet

Artkod	Artnamn
A239	Vitryggig hackspett <i>Dendrocopos leucotos</i>
A234	Gråspett <i>Picus canus</i>
A236	Spillkråka <i>Dryocopus martius</i>
A229	Kungsfiskare <i>Alcedo atthis</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Stömne är att upprätthålla så kallad gynnsam bevarandestatus för ingående naturtyper och arter. För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs att uppsatta bevarandemål uppnås. I nedanstående tabell framgår bevarandemål för naturtyper och arter i Stömne Natura 2000-område.

Art/naturtyp	Bevarandemål*
Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ (9050)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst 4,5 ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mängden död ved/levande ved ska vara minst 1/x - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Icke inhemska trädslag ska saknas. - Sumpskogar med en ostörd hydrologi och hydrokemi. <p><i>Typiska arter</i></p>
Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ (9070)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst 3 ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Vegetationshöjd - Täckning av träd- och buskskikt - Det ska finnas minst x st ekar med minst y cm bhd <p><i>Typiska arter</i></p>
Vitryggig hackspett Gråspett Spillkråka Kungsfiskare	

*/Bevarandemål fastställs efter basinventeringen.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att de ingående naturtyperna samt fågelarterna ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

9050 Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

- Skoglig kontinuitet (naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning hos de olika trädslagen).
 - Naturvärden utvecklas huvudsakligen genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar, t ex stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
 - Olika typer av substrat:
 - Död ved; grenar, torrakor, lågor mm i olika nedbrytningsstadier samt olika typer av bränd ved
 - Gamla och grova träd med dithörande barkstruktur
 - Lövträd av t ex asp, sälg och rönn
 - Hålträd
- Substraten utgör viktiga livsmiljöer för kryptogamer och insekter. Vissa av substraten är även viktiga som boplatser för fåglar.
- Ostörd hydrologi och hydrokemi i sumpskogar och myrmarker.
 - Näringsrika basiska jordar och/eller rörligt kalkhaltigt markvatten.
 - Påtaglig minskning av naturtypernas typiska arter och deras populationer får inte ske.

9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ

- Fortsatt beteshävd och röjning av igenväxningsvegetation. Skötseln bör utformas efter bedömning av objektets hävdhistoria och naturvärden.
- Kontinuitet av trädskikt med en krontäckning på minst 25 % och max 75 %.
- Gamla och grova träd ska gynnas.
- Vidkroniga träd som vuxit upp solexponerade bör växa solexponerat även fortsättningsvis. Detta för att gynna insekter och lavar som kräver dessa livsmiljöer.
- Främja förekomst av blommande buskar som t.ex. hagtorn, slån och rosenbuskar. Detta för att öka diversiteten bland fjärilar och andra insekter.
- Förekomst av död ved i olika former främjas genom att träd som utgör igenväxningsvegetation i första hand ringbarkas eller högkas.

Hackspettarna – A234 gråspett, A236 spillkråka och A239 vitryggig hackspett

God tillgång på lövträd, framförallt asp, är ett gemensamt krav för hackspettarna. Död ved är en annan viktig faktor. Undersökningar i den vitryggiga hackspettens häckningsrevir tyder på att 20-25 % av virkesförrådet bör utgöras av död ved. Lämpliga häckningsplatser är grova stammar av asp, björk, al, sälg, tall eller bok. Hackspettarnas föda utgörs främst av vedlevande insekter och myror. Rotrötade granar med hästmyror är en favorit hos spillkråka medan den tretåiga hackspetten gärna äter barkborrar. Gråspetten livnar sig till skillnad från de övriga arterna främst på myror och andra marklevande insekter. Mindre påverkade skogar, olikåldrad blandskog med inslag av sumpskogar utgör ett lämpligt habitat för hackspettarna. Arterna är huvudsakligen stannfåglar.

A229 Kungsfiskare

Den idealiska boplatsen för kungsfiskaren utgörs av sandbrinkar som stupar direkt ner i lugnt rinnande bäckar eller åar. Vattendragen bör ha lummiga stränder och god tillgång på lämpliga utsikts-/fiskeposter i form av utskjutande grenar, trädstammar, bryggor och liknande. Vidare kräver arten lugnt och saktflytande vatten för att kunna fiska, liksom god tillgång på fiskyngel och småfisk. Kungsfiskaren är i huvudsak en flyttfågel.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Förändrad hydrologi (t ex genom dikning) och skogsbruk utgör hot mot den *örtrika granskogen*. För den *trädklädda betesmarken* består hotbilden främst i utebliven eller felaktig skötsel.

Hackspettarna hotas av storskaliga förändringar i skogslandskapet, framförallt minskning av lövträdsrika skogsmiljöer med hög andel död ved. Vad det gäller fågelarterna utgör reservatet en värdekärna. Reservatet kan inte ensamt uppfylla alla krav som arterna kräver för att fortleva. Viktigt är att se fåglarnas behov ur ett större perspektiv

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar på olika sätt till att de ingående naturtyperna *örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ* och *trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ* samt fågelarterna *vitryggig hackspett, gråspett, spillkråka* och *kungsfiskare* uppnår och bibehåller gynnsam bevarandestatus i Stömne Natura 2000-område.

Gällande regler 2006

- Gråspett, spillkråka, vitryggig hackspett och kungsfiskare är fredade (3 § jaktlagen (1987:259)). Fredningen gäller också arternas ägg och bon.
- Enligt 1 a § artskyddsförordningen är det förbjudet att avsiktligt störa fåglarna, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder. Det är även förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsen.
- Vitryggig hackspett och kungsfiskare tillhör Statens vilt (33 § jaktförordningen (1987:905)). Exemplar som omhändertas eller påträffas döda eller dödas tillfaller staten.
- Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett
- Tillståndsplikt gäller enligt 7 kap 28 a § miljöbalken för åtgärder eller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område. *Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman/är nödvändiga för skötsel och förvaltning av området.*
- Stömnes Natura 2000-område är skyddat som naturreservat. Ändamålet med naturreservatet är att bevara miljön i anslutning till Stömne herrgård med ekhagar, blandskogar, raviner och åkrar och att främja allmänhetens naturstudier och friluftsliv. Ändamålet tryggas genom att lämna skogsbestånd till fri utveckling och att sköta ekbeståndet enligt skötselplan som en betad hagmark. Utan Länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att avverka skog.

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder

Gällande reservatsbeslut och skötselplan är från 1990. Översyn av skötselplanen planeras under 2006-2007. Uppmärksamhet bör då läggas på värden som gör området viktigt för hackspettarna.

Stömne naturreservat utgör en värdekärna för den hotade vitryggiga hackspetten. Vitryggig hackspett är ett av våra mest specialiserade ryggradsdjur med krav på omfattande arealer lövträdsrika livsmiljöer med äldre lövträd och ett stort inslag av död och döende lövved. Den kraftiga tillbakagången av arten har orsakats av en motsvarande kraftigt minskning av lövträdsrika skogsmiljöer med en hög andel död och döende ved.

Den primära orsaken till artens snabba tillbakagång hänger således samman med det senaste århundradets storskaliga förändringar av skogslandskapet, huvudsakligen som en följd av hur skogsbruket bedrivits. Artens krav på livsmiljöerna står normalt i konflikt med skogsbrukets krav på lönsamma produktionsbestånd av barrträd.

I Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för vitryggig hackspett fokuseras på särskilt värdefulla trakter där områdesskydd (t ex reservatsbildning) kombineras med t ex riktad rådgivning om generell hänsyn i skogsbruket samt skötsel och restaurering för att långsiktigt öka lövandelen i skogslandskapet runt de områden som fortfarande hyser den vitryggiga hackspetten. Stömne naturreservat kommer att vara en viktig pusselbit i detta arbete.

Bevarandestatus idag

9050 Örtrika näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

Nationellt

De naturvärden som är relaterade till naturtypen består ofta av ett artrikt fältskikt med kärlväxter och marksvampar. Rika orkidélokaler (t.ex. guckusko och norna) förekommer främst i Jämtland. Områden med gammal skog och lång trädkontinuitet är ovanligt, men i de fall de förekommer har de även mycket höga naturvärden kopplade till grova träd, mycket död ved och stor artrikedom av främst svampar, lavar och insekter. I södra Sverige finns områden med lägre trädkontinuitet av gran, och där lövinslaget är större med bl.a. hassel. Detta beror på en kombination av jordmån, klimat och att skogarna ofta ligger på gammal inägomark som växt igen eller planterats.

Naturtypen är ojämnt fördelad över landet och utgörs i södra Sverige sällan av stora arealer. Naturtypen är vanligast i de kalkrika delarna av den boreala regionen, där Jämtlands län står för den absolut största arealen, speciellt av högörttypen. De kan då utgöra smala stråk i en mosaik tillsammans med t.ex. västlig taiga. Västerbottens-, Uppsala- och Stockholms län är andra delar av landet som hyser större mängd av denna skogstyp, och även i Örebro- och Södermanlands län förekommer den till viss del. Gotlands kalkbarrskogar betas ofta och faller då in under naturtypen.

Stömne

Området består av tät blandskog med dominans av gran. Flera av granarna är grova med en brösthöjdsdiameter på närmare tre meter. Lövträdsinslaget utgörs av lönn, ask, hassel, lind, alm och bok. Mikroklimatet är fuktigt vilket gynnar många kärlväxter och mossar. Stora partier av marken är beklädd med ett frodigt mosstäck. Fältskiktet är mestadels av frisk

örttyp med arter som lundarv, lundstjärnblomma, stinksyska och strutbräken. Strutbräken förekommer rikligt och är exempel på en av naturtypens typiska arter. Skogsbeståndet utvecklas till större del fritt och tillgången på död ved är god. Bevarandestatusen bedöms utifrån befintlig information vara gynnsam.

9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ

Nationellt

Hagmarker med främst ek är en karaktärsbiotop för södra och sydöstra delen av den boreala regionen. Östergötland har ett stort ansvar tillsammans med bl.a. Kalmar-, Blekinge-, Kronobergs-, Södermanlands- och Stockholms län. När det gäller betade skogar har de tidigare funnits utbredda över hela landet och omfattade då gårdars utmarker. Numera är det dock en ovanlig naturtyp, eftersom djuren oftast betas på vall och mer gårdsnära marker. Betade lövskogar är ofta igenvuxna hagmarker. Idag förekommer betade skogar främst på Gotland, men det finns även i mindre utsträckning i Blekinge- och Stockholms län. I norra och mellersta Sverige finns skogsbete främst knutna till fåbodvallar.

Historiskt sett har andelen trädklädda betesmarker minskat till en bråkdel de senaste 100-200 åren. De gamla inägomarkerna har odlats upp och utmarkerna växt igen eller planterats med skog. Skogsbete är en försvinnande naturtyp över hela landet. Nedläggning av jordbruk och därmed upphört bete är det största hotet. Miljöstöd till jordbruket har dock förbättrat möjligheterna till lönsamhet för bete på naturbetesmark. Hur stor areal naturtypen täcker är svårt att uppskatta, framför allt då det gäller betad skog med höga naturvärden. Beräkningar enligt ängs- och betesmarksinventeringen i Sverige pekar på att det finns ca 50 000 ha av denna naturtyp. Däribland utgör ekhagar 4800 ha, björkhagar 7400 ha, blandlövhagar 13000 ha och betad skog 11500 ha. Betade skogar och hagar, kanske främst ekhagar, utgör en av de mest artrika miljöerna i Svensk natur.

Stömne

Naturtypen förekommer i områdets centrala del och utgörs av en hage med flera solitära ekar, smärre ungbjörksbestånd och ett mycket glest buskskikt. En av områdets största ekar är skyddad som naturminne. Buskskiktet utgörs av hasselbuskage och bärande buskar. Markvegetationen utgörs delvis av arter som trivs i skuggig växtmiljö och delvis arter som är mer ljuskrävande. Områdets naturvärden är främst knutna till trädskiktet, framförallt till ekarna. Flera rödlistade insekter har påträffats bl a avlång flatbagge, vilken är knuten till solexponerade gamla grova ekar. Det finns även en rik lavflora med flera arter som mer eller mindre är knutna till solbelysta grova lövträd, exempelvis brun nållav, kornig nållav, skuggorangelav och rödbrun blekspik. Fågelfaunan representeras bl a av de rödlistade arterna skogsduva, mindre hackspett och nötkråka som häckar eller uppträder regelbundet i området.

Uppgifter om utbredning och frekvens av naturtypens typiska arter saknas. Med befintlig skötsel, beteshävd och röjning av igenväxningsvegetation, torde dock delområdena kunna uppnå gynnsam bevarandestatus. På sikt kan naturtypens areal komma att omfatta ett större område.

Hackspettarna – A234 gråspett, A236 spillkråka och A239 Vitryggig hackspett

Nationellt

Häckande bestånd av **gråspett** finns i O, C, U, T, S, W, X, Y, Z, AC och BD län. Det häckande beståndets storlek är svårbedömt. En aktuell uppskattning är 700 - 1000 par. Detta motsvarar ungefär 1 % av det samlade europeiska beståndet på cirka 100 000 par. Sedan mitten av 1970-talet har antalet observationer av gråspett sakta men säkert ökat i antal. Det förefaller dessutom som att en viss ökning sker i de södra delarna av utbredningsområdet, särskilt i C, U och T län där arten numera regelbundet observeras betydligt längre söderut än för 20 år sedan. BirdLife International listar gråspetten som *declining* i Europa och menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa, men att det europeiska beståndet har en otillfredsställande bevarandestatus.

Spillkråkan häckar i samtliga svenska län, dock fåtaligt i Norrlands inland. Det svenska beståndet uppskattas till i storleksordningen 20 000 - 35 000 par. Detta motsvarar ungefär 10 % av det samlade europeiska beståndet på 200 000 - 265 000 par. Beståndet i södra Sverige förefaller vara tämligen stabilt. Utvecklingen i Norrlands inland är mera osäker, främst beroende på de låga tätheterna och att inventeringsunderlaget är väl litet. BirdLife International listar spillkråkan som *secure* i Europa, men menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande.

Vitryggig hackspett häckar numera endast i de närliggande delarna av Västra Götalands och Värmlands län (O och S län), där det år 2001 genomfördes fyra kända häckningar vilka producerade 8 ungar. Ytterligare fyra ensamma hanar samt två ensamma honor påträffades i dessa län. Därutöver hittades 2-3 ex. i Dalälven (U och C län) samt en ensam hane i Småland (H län). Beståndet av vitryggig hackspett har minskat kraftigt under de senaste 30 åren och trots stora insatser fortsätter kräftgången. Utan omgående och storskaliga åtgärder kommer arten med största sannolikhet att vara försvunnen som svensk häckfågel inom fem till tio år.

I Norge finns ett tämligen starkt men minskande bestånd (1 700 par) på Vest- och Sørlandet, där arten häckar i skog längs fjäll- och fjordsluttningar. Det finska beståndet uppgår till cirka 30 häckande par och den totala populationen från Polen (Bialowieza) i söder till Estland i norr bedöms uppgå till mer än 2000 par, varav omkring 1 000 par enbart i Lettland.

Vitryggig hackspett kan uppträda invasionsartat, något som senast inträffade i Sverige under hösten och vintern 1994. Sådana rörelser från öster kan bidra till att förstärka det extremt svaga svenska beståndet, och kanske t.o.m. leda till etablering i nya områden. Det har framförts teorier om att arten är något av en nomad, anpassad till att utnyttja döende lövuppslag efter skogsbränder, vilket i så fall skulle kunna förklara varför vitryggig hackspett är mera rörlig än andra lövträdsberoende hackspettsarter.

Vitryggig hackspett är rödlistad i kategorin Akut hotad (CR) i Sverige.

A229 Kungsfiskare

Nationellt

Kungsfiskaren häckar regelbundet norrut till Mälardalskapen i M, H, G, F, N, O och E län, och mera tillfälligt även i K, D, AB, C, U, T, S, W, X och Y län. Det svenska beståndets

utbredning och storlek varierar kraftigt mellan olika år. Under goda år kan det uppgå till 300 par, under ett dåligt år efter några kalla vintrar kan det handla om ett tiotal häckningar i hela landet! Några långsiktiga trender i artens uppträdande i Sverige kan dock inte ses.

Arten är utbredd över hela kontinentala Europa och större delen av de Brittiska öarna. Bestånden i Medelhavsområdet är förmodligen tämligen stabila i storlek, medan hela det nordvästeuropeiska beståndet är utsatt för kraftiga fluktuationer främst till följd av varierande vinteröverlevnad. Ett medelvärde för det europeiska beståndet ligger förmodligen i storleksordningen 50 000 par.

Kungsfiskaren är rödlistad i kategorin Sårbar (VU) i Sverige. BirdLife International listar kungsfiskaren som *declining* i Europa och menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa, men att den har en otillfredsställande bevarandestatus inom regionen.

Bevarandestatus för fågelarterna inom Stömnes Natura 2000-område

Bevarandestatus oklar för samtliga arter.

Uppföljning

För att bedöma naturtypers och arters bevarandestatus krävs uppföljning av uppsatta bevarandemål. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras.

Ett nationellt projekt pågår där metoder och arbetssätt anpassade för övervakning av Natura 2000. Komplettering kommer att ske.

Bilaga

1. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning
2. Utbredning av naturtyperna (klart efter basinventeringen)

Referenser

- Ehrenroth, B. & Schützer, J. 1996. *Värmländsk natur – en reseguide*. Trio Tryck AB, Örebro.
- Mild, C. & Stighäll, M. 2005. *Åtgärdsprogram för vittryggig hackspett och dess livsmiljöer*. CM Digitaltryck AB 2005.
- Naturvårdsverket. *Natura 2000 – Art och naturtypsvisa vägledningar*. (www.naturvardsverket.se 2005-01-03 och 2005-02-01)
- Naturvårdsverket. 2004. *Parametrar och metoder för uppföljning i Natura 2000 - Version 4: 2004-05-07*.
- Värmlands länsstyrelse, Miljöenheten. 1996. *Ditt Värmland – Natur och kulturlandskapet, Naturreservat i Värmlands län – Stömne*. 1:a upplagan. NordNatur AB.
- Värmlands Länsstyrelse, Naturvårdsenheten. *Beslut och skötselplan för Naturreservatet Stömne*. Beslut 1990-02-06. Karlstad.
- Värmlands Länsstyrelse, Lantbruksenheten. 2001. *Åtgärdsplan för bevarande av betesmarker och slåtterängar vid Stömne*.